

в педагогічній діяльності наявний обов'язковий елемент суто наукового, об'єктивного аналізу явищ, а з іншого – результат цього аналізу суб'єктивується відповідно до особистості викладача як носія конкретної творчої індивідуальності. Педагогічна спрямованість викладачів у навчальній роботі зі студентами, з точки зору специфічних тенденцій діяльності закладу освіти, у своїй основі передбачає активізацію ситуативно трансформуючих, науково-пізнавальних, оцінювально-орієнтовних аспектів, що створює умови для постійного самовдосконалення викладацького складу та сприяє виникненню нових методичних концепцій. Невід'ємним фактором осучаснення навчального процесу повинна бути визначеність у питанні реалізації стратегічних завдань, пов'язаних із методичними схемами концентрованої насиченості, де наявні як принципи моделювання майбутніх типових професійних ситуацій, пов'язаних із фаховою діяльністю студентів, так і принципи прогнозування поетапного розгортання перспективної структури безперервного циклу навчання.

Висновки. Підсумовуючи положення, викладені у матеріалі статті, варто відзначити, що, працюючи над розвитком інтелектуально-фахових здібностей майбутніх фахівців спеціальності «музичне мистецтво», необхідно впроваджувати елементи контрастно-психологічного методу навчання на рівні практичного використання репродуктивно-творчих аспектів діяльності студентів у навчальному процесі. Саме завдяки цьому досягається ефект постійного пошуку, а в студентів формується варіантний принцип мислення в контексті алгоритмічних та евристичних методів пізнання, створюючи таким чином логічний розумово-психологічний зв'язок усвідомлення канонічних положень і новітніх досягнень як у навчанні, так і в інших галузях інтелектуально-творчої діяльності.

Ураховуючи методичні особливості викладених положень, можна досягти основної мети, зокрема докласти усіх зусиль, щоб заняття зі студентами стали конкретною формою реалізації педагогічного методу, що в майбутньому дасть змогу підняти процес їх навчання на принципово новий, концептуально-творчий рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1988. – 558 с.
2. Астафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Астафьев. – Изд. 2-е. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с.
3. Основні засади розвитку вищої освіти в контексті Болонської декларації / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : ГДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 227 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М. : Нар. образование, 1988. – 256 с.
7. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 672 с.
8. Юцявичене П. А. Теория и практика модульного обучения / П. А. Юцявичене // Советская педагогика. – 1990. – № 1. – 55–60 с.

Дата надходження до редакції: 06.02.2018 р.

УДК 378.147:[373.5.011.3-051:78]

Тетяна КРИЖАНОВСЬКА,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету*

Марія ДАНИЛЮК,

*студентка магістратури кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету*

«DOCERE, DELECTARE, MOVERE»: ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ БАРОКОВОЇ МУЗИКИ

У статті розглянуто окремі методичні підходи щодо емоційного розвитку підлітків засобами барокового музичного мистецтва.

Ключові слова: емоційний розвиток особистості, емоційна сфера підлітка, емоційно-розвивальний потенціал барокової музики.

В статье рассмотрены отдельные методические подходы, касающиеся эмоционального развития подростков средствами бароккового музыкального искусства.

Ключевые слова: эмоциональное развитие личности, эмоциональная сфера подростка, эмоционально-развивающий потенциал барокковой музыки.

This article describes different methodical approaches for teenager's emotional development that includes barocco music art.

Key words: *emotional development of person, teenager's emotional sphere, emotionally developing potential of barocco music.*

Постановка проблеми. Ми живемо в технократичному світі, де домінує прагматизм, раціоналізм, економічна вигода. Чи завжди він буде таким? Чи зникнуть назавжди емоційно-почуттєві вектори життя: милосердя, здатність до співпереживання, усвідомлення, що «не хлібом єдиним живе людина»? Якими будуть ідеали особистості XXI століття? Ці питання сьогодні набувають загальнолюдського змісту, оскільки стосуються кожного. Відповіді на них характеризують психічний стан суспільства та його членів. Відомо, що душевне здоров'я особистості насамперед визначається її емоційним розвитком, який впливає на формування мотивації – потужного двигуна людської діяльності.

Справжньою рушійною силою емоційного життя особистості є музика. Це мистецтво Л. Толстой називав «стенографією емоцій», О. Серов – «мовою душі, сферою почуттів та настроїв», а великий Й. С. Бах стверджував, що «мета музики – торкати серця». У практиці сучасного музичного виховання особлива увага педагога зазвичай приділяється технічним цілям, тобто грамотному відтворенню музичного тексту. Довгострокові ж завдання розвивального змісту, зокрема емоційного розвитку особистості, не даючи швидкого результату, залишаються осторонь навчального процесу.

Метою даної статті є аналіз методичних аспектів емоційного розвитку особистості підлітка, зокрема засобами барокової музики.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Емоційно-почуттєва сфера особистості перебуває в полі зору численних наукових досліджень другої половини XX – початку XXI століть. Зокрема її сутнісно-процесуальні аспекти активно вивчає психологія (Б. Додонов, П. Екман, К. Ізард, Є. Ільїн, Г. Костюк, П. Якобсон та ін.). Результативність впливу музики на емоційну сферу людини отримала своє висвітлення в комплексних дослідженнях із музичної терапії (А. Дашак, В. Драганчук, В. Петрушин, С. Шабутін, І. Шабутіна, С. Хміль та ін.), у численних працях із вікової психології (М. Заброцький, Т. Кириленко, І. Кон, Р. Немов) та музичної педагогіки (В. Остроменський, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка та ін.). Неодноразово акцентується увага на особливому значенні емоційного розвитку підлітків, зокрема засобами музики, оскільки саме в цьому віці відбувається інтенсивне афективне становлення особистості. Саме музичне мистецтво вводить підлітка у світ людських почуттів, збагачуючи та вдосконалюючи механізми емоційного реагування.

Виклад основного матеріалу. Умовною «одиницею», «клітиною» емоційного розвитку особистості є емоція (*від лат. emotio – хвилюю, збуджую*) – короточасні ситуативні переживання. В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка вони трактуються як «реакції людини на дію внутрішніх і зовнішніх подразників, що мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і охоплюють усі види чутливості та переживань» [3, с. 116]. М. Дьяченко та Л. Кандибович наголошують на функційному аспекті

змісту емоцій, визначаючи їх як форму безпосереднього психічного відображення об'єктів, явищ, ситуацій у їх сутнісній значимості для організму та особистості [6, с. 504]. Американський психолог К. Ізард доводить, що «емоція – це те, що переживається як почуття (feeling), що мотивує, організовує і спрямовує сприйняття, мислення та дії». За К. Є. Ізардом, до фундаментальних емоцій, тобто таких, що мають свій власний механізм виникнення, виражаються ззовні особливими нервово-мімічними проявами і володіють особливими суб'єктивними переживаннями (феноменологічною якістю), належать цікавість, радість, здивування, страждання, гнів та ін. [8].

Психолог Б. І. Додонов, диференціюючи емоційний процес, визначає три моменти: *оцінку* – порівняння на рівні неусвідомлюваного; *фізіологічну реакцію* – результат емоційного процесу; *переживання* – результат оцінювання на рівні свідомості [4, с. 55]. У контексті педагогіки музичного сприймання О. Рудницька виділяє три типи емоцій, співвідносячи їх із тріступеневою структурою музичного сприймання: 1. *Емоції вираження*, в яких виявляється безоціночне недиференційоване ставлення до музичного мистецтва, яке ґрунтується на інтуїтивних відчуттях, що відповідають перцептивному сприйманню музичних звучань. 2. *Емоції переживання* – усвідомлення особистісного смислу музичного твору, на основі якого здійснюється розуміння виразно-змістовного значення музики. 3. *Емоції співпереживання*, які характеризуються злиттям суб'єктивного переживання з позицією автора і виконавця, внаслідок чого формується естетична оцінка та інтерпретація емоційно-образного змісту музики [11, с. 79].

Таким чином, переживання є осмисленим емоційним станом, в якому виявляється зацікавлене ставлення людини до об'єкта свого переживання. Психолог Л. С. Виготський вважав переживання особливою інтегральною одиницею свідомості, в якій особистість представлена в соціальній ситуації розвитку [2, с. 383].

Концентровані прояви відповідних емоцій та переживань отримали назву почуттів – стійких емоційних ставлень до значимого об'єкта [9, с. 291]. Вони являють собою продукт суспільного розвитку людини, оскільки виникають лише за наявності певного рівня розвитку інтелекту, відображають зв'язок предметів, явищ та вищих потреб, мотивів діяльності особистості, здійснюють саморегуляцію не організму, а особистості людини, впливаючи на її взаємодію із суспільством. Почуття – одна із форм суб'єктивного, безпосередньо переживаного ставлення людини до предметів та явищ навколишньої дійсності, до самої себе і своїх дій, тобто до того, що вона пізнає та робить, що відбувається довкола.

Серед неабиякого розмаїття почуттів особливе місце відведено вищим, а саме: моральним, інтелектуальним, естетичним та практичним. *Моральні почуття* (обов'язок, патріотизм, колективізм та ін.) – стійкі ставлення людини до суспільних подій, до інших людей, до самої себе. Вони включають у себе моральну оцінку, адже є важливим об'єктом виховного процесу. *Естетичні почуття* – виражають уявлення особистості про ідеал, розуміння краси [6, с. 486] у явищах природи, в праці, мистецтві; відображають ставлення людей до навколишнього світу через категорії прекрасного чи потворного, комічного чи трагічного. У педагогічному контексті важливо, що означені

почуття стимулюють діяльність, зокрема художньо-естетичну, суттєво впливають на формування особистісних естетичних цінностей, смаку, світогляду в цілому. *Інтелектуальні почуття* (допитливість, здивування, впевненість або сумнів) – відображають ставлення особистості до розумової, пізнавальної діяльності; виявляються в навчальних інтересах, пошуково-пізнавальній активності, навчальних і наукових зацікавленнях; стимулюють мислення, глибоке проникнення в сутність предмета чи явища. *Практичні почуття* (від гр. *praxis* – дія) – це переживання людиною свого ставлення до діяльності, що виявляється в почуттях успіху чи поразки, захоплення діяльністю або у незадоволенні, радості чи байдужому ставленні до неї.

Учителям необхідно враховувати, що основними передумовами розвитку практичних почуттів в учнів є їх знання про зміст, форми, процес, результат, цінність діяльності; якість організації та умови діяльності; її відповідність інтересам, здібностям людини. Їх розвиток стимулює творчий характер праці, поєднання практичних почуттів із моральними [6, с. 486]. Таким чином, відзначаючи динамічність та різноманітність емоційної діяльності особистості, ми використовуємо термін «емоційний розвиток», під яким розуміємо процес удосконалення досвіду емоційно-почуттєвого реагування, збагачення емоційної сфери особистості.

Зазначимо, що особливо важливим є позитивний педагогічний вплив на емоційний розвиток школяра-підлітка, адже характер емоційних реакцій дитини цього віку визначається спілкуванням із ровесниками, особистісно значимим ставленням до інших. Це супроводжується формуванням емоційного еталону на основі особливостей конкретної людини. Також психологи доводять: у підлітковому віці розвиток емоційної сфери має бурхливий вияв, характеризується різкими перепадами збудження та спокою, радості та відчаю. Є. П. Ільїн відзначає суперечливість почуттів підлітка, його підвищену готовність до страху, неабияку тривожність, інтенсивні переживання, викликані самооцінкою та оцінкою дитини іншими [9, с. 403]. У розвитку високих моральних, естетичних, інтелектуальних почуттів спостерігається їх рух у бік тривалості та стійкості. М. Заброцький із цього приводу зазначає: «У підлітковому віці поступово відбувається перехід від ситуативного переживання краси явищ природи, музичних і літературних творів, творів живопису до стійких естетичних почуттів, які є наслідком систематичного виховання» [7, с. 88].

Провідним засобом розвитку емоційної сфери підлітка, на нашу думку, є барокова музика. Означений методичний підхід зумовлений особливою емоційною наповненістю цього мистецтва, адже воно було покликане «повчати – вражати – рухати» («docere, delectare, movere») сучасників. Сьогодні практика виявляє недостатність уваги до барокової музики в шкільному курсі «Музичне мистецтво», що пояснюється її «складністю і недоступністю» розумінню сучасного школяра. Водночас доба бароко, на думку В. Драганчук, – це початок розвитку музично-терапевтичної наукової думки. А. Кірхер зі свого боку вважав, що, викликаючи фізичні та хімічні процеси в людському організмі, музика сприяє його оздоровленню [5, с. 123], тобто покращенню фізичного й емоційного стану людини. Нагадаємо також про те, що часто «рецепти» музичних терапевтів містять посилення на музичні барокові зразки як такі, що мають виключно позитивний вплив на психіку людини. Наприклад, музика Й. С. Баха добре активізує розумову

діяльність, викликаючи багаті інтелектуальні почуття, а окремі концерти А. Вівальді бадьорять, підтримують оптимізм та радісний настрій. Музика бароко стимулює відчуття стабільності, спокою, безпеки, допомагає подолати відчуття невпевненості та ін. Бароковий композитор Г. Ф. Гендель зауважував, що не бажає розважати слухачів своєю музикою – він прагне їх зробити кращими [1, с. 170].

Отже, звертаючись до музики бароко з метою емоційного розвитку підлітка, ми намагаємося вирішити такі завдання: сприяти усвідомленню підлітками власних емоційних реакцій (саморефлексії), їх адекватності музичній образності; розвивати особистісну здатність учнів до співпереживання (емпатії); активізувати емоційно-почуттєві реакції школярів на музичне мистецтво; формувати та збагачувати високі почуття (моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні); включити барокові твори в коло емоційно-ціннісних орієнтацій підлітків.

Пропонуємо ознайомитися з прикладами нашої роботи. Сприяючи розвитку високих почуттів учнів 6 класу (тема «Жанри камерно-інструментальної музики»), на одному з уроків ми запропонували їм розповідь про «дивне» мистецтво XVII – першої третини XVIII століть, що творилося на замовлення католицької церкви і вражало сучасників своєю грандіозністю, пишністю, контрастністю. Воно називалося «бароко» (від португ. *perrola barroca* – *перлина неправильної форми*). Це мистецтво було спрямоване на те, щоб вражати слухача, викликати піднесені релігійні почуття, розкривало велич та безмежність навколишньої дійсності, яка порівнювалася із велетенським механізмом; показувало людину-піщинку в буремному життєвому морі, яка намагається знайти своє місце у грандіозній світобудові. Яскравим бароковим композитором був Й. С. Бах.

Слухове сприймання фрагментів Токати та фуги ре-мінор (пояснюємо значення нових термінів) налаштовує учнів на осмислення філософських питань життя. Аби активізувати та поглибити музичне спостереження й самоспостереження учнів, пропонуємо їм такі завдання:

1. *Спробуйте зрозуміти почуття, які володіли композитором під час творення цієї музики. Чи співзвучні вони з вашими переживаннями?*
2. *Запропонуйте ідею відеокліпу «Токата та фуга ре-мінор Й. С. Баха».*
3. *Створіть або доберіть поетичний (образотворчий) епіграф до даного твору, за бажанням придумайте текст до початкової музичної фрази Токати чи до теми фуги.*
4. *Назвіть мистецькі твори, близькі за настроєм «Токати та фуги ре-мінор» Й. С. Баха?*
5. *Які сторінки життєвого шляху композитора співзвучні з даним твором?*

Зміст запропонованих завдань покликаний активізувати в учнів інтелектуальні (1-5), моральні (1, 5), естетичні (3, 4) та практичні (2, 3) почуття. У процесі обговорення школярі стверджують, що композитор розглядає загальнолюдські проблеми життя і смерті, Землі та Всесвіту, намагається передати нам своє ставлення до них: віру у Божественну силу та мудрість; хвилювання за долю людей; мрію про щасливе майбуття; гордість за свій народ; любов до чесної праці та ін. Отже, даний твір асоціюється в учнів із широким спектром емоцій: альтруїстичних, комунікативних, романтичних, гностичних, естетичних тощо.

Емоційний світ Токати та фуги ре-мінор знайшов відображення в таких учнівських кліп-ідеях, як: безмежний і величний космос, в якому народжується життя; картина передранкової грози; кольорова фантазія, з якої виникає живописне полотно. Гармонійно вписалися в учнівську творчість фрагменти міфів різних народів про виникнення життя, яке постало з хаосу.

Отже, зміст Токати відтворює образ стихії, що панувала до початку виникнення світу, а fuga – порядок, стрункість світобудови. В контексті барокового світогляду можливе також трактування Токати як картини жорстокого, неблаганного життя і голосу людини (тема фуги), яка роздумує над цим. Під час повторного слухання фуги з метою співучасті підлітків у творенні музичного образу учні графічно та пластично відтворюють проведення теми фуги. Цікаво, що емоційний зміст теми отримав відображення в засобах графічної та пластичної виразності: динаміка – в широті, силі руху; регістр, тембр – у висотному положенні малюнка, руки; штрихи – в особливостях жести та лінії.

Деякі відомості про драматичне життя Й. С. Баха викликали ще одну оригінальну паралель між даним інструментальним циклом і його біографією:

токата – це складне, сповнене поневірянь життя великого композитора, неприйняття і забуття його творчості сучасниками; *фуга* – відродження імені та творчості митця, торжество його музичного генія в пам'яті наступних поколінь.

Після сприймання даного філософського твору пропозиція вчителя самостійно дослідити тему «Музична посмішка від Й. Баха» може видатися на перший погляд дивною, проте допитливість, пізнавальний інтерес, азарт у пошуках відповідних творів та інші інтелектуальні почуття приводять учнів до віднайдення цікавих бувальщин із життя композитора, іронічного «Капричіо на від'їзд улюбленого брата», граційного «Жарту» (Скерцо сі-мінор із «Сюїти для флейти і струнного оркестру № 2»), веселої, яскравої «Кавової» кантати, які доводять: бароко – мистецтво яскравих контрастів.

Розкриваючи у 6 класі тему «Жанри хорової музики», ми звернулися до ораторії у творчості Г. Ф. Генделя. Пояснивши зміст даного терміна, запропонували учням порівняти музичні уривки григоріанського хоралу і частини з ораторії «Месія» Г. Ф. Генделя зі спільною назвою «Алілуя» (див. таблицю).

Таблиця

Григоріанський хорал «Алілуя»	Ораторія «Месія», частина II, хор «Алілуя» Г. Ф. Генделя
Середньовічна музика релігійного змісту	Барокова музика релігійного змісту
Зосереджений, стриманий, суворий, містичний образ	Тріумфуючий, радісний, урочистий, упевнений, переконливий образ
Одноголосний спів а капела, неголосне звучання, помірний темп, однорідні тембри, монотонність	Хорове багатоголосся з оркестровим супроводом, контрасти динаміки, темпу, фактури; темброва барвистість
Музика відтворює спільний молитовний настрій людей. Це – їх спілкування з Богом	Музика відтворює радісний настрій згуртованих для великої спільної справи людей. Це – реакція народу на промову-заклик трибуна, вождя

Виконуючи запропоноване вчителем завдання, підлітки пригадують музичні твори, в яких коротка музична фраза, подібно до провідної теми «Алілуя» Г. Генделя, виконувала б роль емоційного заряду, що передається слухачеві від композитора. До таких зразків віднесено увертюру до опери М. Лисенка «Тарас Бульба», пісні С. Вакарчука «Я не здамся без бою», «Все буде добре» та Т. Петриненка «Україно».

Цікаві факти з біографії Г. Ф. Генделя стимулюють інтерес підлітків до його музики. Наприклад:

1. *Створення ораторії «Месія» – справжнє чудо. Композитор написав її, коли був дуже хворим і не мав можливості творити. Він усамітнився у своїй кімнаті на 24 дні. Саме за цей час було написано ораторію «Месія», яка принесла йому неабияку славу (за В. Джессеном).*

2. *Ораторія «Месія» має особливий вплив на всіх без винятку слухачів. Твір завжди допомагав збирати значні кошти на благодійні справи, наприклад, на матеріальну допомогу переселенцям зі Сходу України (інформація телеканалу «Україна» від 8.12.2014 р.).*

3. *Розповідають, що король Великобританії Георг II був так вражений величчю хору «Алілуя» Г. Генделя, що у захваті стрімко звівся на ноги. З того часу існує звичай слухати цей твір стоячи.*

4. *Твори Г. Генделя і сьогодні не втратили своєї популярності, продовжуючи жити поряд із нами. Наприклад, музичний хіт європейського футболу – Гімн Ліги чемпіонів УЕФА – є аранжуванням мелодії великого композитора.*

Висновки. Таким чином, організовуючи сприймання барокової музики, ми намагалися забезпечити педагогічні умови, які, за нашими спостереженнями, суттєво активізують емоційний розвиток підлітків: 1) відповідне інтересам підлітків інформаційне забезпечення (пояснення світоглядних особливостей музичного періоду; оригінальність у формі та змісті дібраних фактів; підтримання атмосфери захопленості музичним мистецтвом шляхом почуттєво-емоційної розповіді, натхненного виконання твору викладачем, створення ситуацій інтриги, зацікавлення, подиву; виявлення нових зв'язків музики бароко із сучасним життям); 2) діалогова форма викладу навчального матеріалу, використання методів уподібнення, уявного діалогу з автором, героєм твору, самим собою, рольової гри; 3) стимулювання у процесі музичного сприймання вербальної творчості учнів як результату саморефлексії; 4) орієнтування підлітків не лише на емоційно-образний зміст музичного твору, а й на осмислення власних почуттів, викликаних ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апанасенко Г. Л. Музыкальная терапия: история, современность, перспективы развития / Г. Л. Апанасенко, Н. А. Савельева-Кулик // Український медичний часопис. – 2012. – Т. VII–VIII. – № 4 (90). – С. 170–173.

2. Выготский Л. С. Детская психология / Л. С. Выготский // Собрание сочинений : в 6 т. / под. ред. Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. – 433 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Додонов Б. И. В мире эмоций / Б. И. Додонов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 141 с.
5. Драганчук В. Музична психологія і терапія : навч. посіб. для студ. спец. «Музичне мистецтво» [Електронний ресурс] / В. Драганчук. – Східноєвр. нац. ун-тет ім. Лесі Українки, 2016. – 230 с. – Режим доступу : esuir.eenu.edu.ua/.../1/Drahanchuk_Muzychna_psyholohiya_terapiya_Posibnyk.
6. Дьяченко А. А. Психологический словарь-справочник / А. А. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2001. – 576 с.
7. Заброцкий М. М. Основы вікової психології / М. М. Заброцкий. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 112 с.

8. Изард К. Э. Психология эмоций [Электронный ресурс] / К. Э. Изард ; пер. с англ. – СПб., 1999. – 464 с. – Режим доступа : <http://www.myword.ru>.
9. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
10. Крижановська Т. І. Напрями емоційного розвитку учнів – піаністів ДМІЦ / Т. І. Крижановська, Т. О. Демчук // Сучасна освіта і наука в Україні : збірник матеріалів XVIII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (Київ, 24–25 січня 2014 р.). – Київ, 2014. – С. 54–56.
11. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.

Дата надходження до редакції: 22.02.2018 р.

УДК 78.07: 374

Лілія МУЗИЧЕНКО,
викладач вищої категорії,
викладач-методист
ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний
коледж імені А. Ю. Кримського»

ВОЛОДИМИР МУЗИЧЕНКО: ВИКЛАДАЧ, КОМПОЗИТОР, ПИСЬМЕННИК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

У статті окреслено життєвий і творчий шлях Володимира Музиченка, талановитого музиканта й аранжувальника, викладача, громадського діяча, краєзнавця, письменника, який зробив вагомий внесок у розвиток культури Волині, зокрема міста Володимира-Волинського.

Ключові слова: викладач, аранжувальник, композитор і письменник, очільник єврейської громади.

В статье анализируется жизненный и творческий путь Владимира Музыченко, талантливого музыканта и аранжировщика, преподавателя, общественного деятеля, краеведа, писателя, сделавшего весомый вклад в развитие культуры Волыни, в частности города Владимира-Волынского.

Ключевые слова: преподаватель, аранжировщик, композитор и писатель, глава еврейской общины.

The article analyzes the life and creative Volodymyr Muzychenko way of the talented musician and arranger, teacher, public figure, ethnographer, writer, who made a significant contribution to the development of the Volyn culture, in particular the city of Volodymyr-Volyns'kyi.

Key words: lecturer, arranger, composer and writer, head of the Jewish community.

Постановка проблеми. Щоб збагнути глибину і багатство українського культурного простору Волині, неосяжність наукових інтересів та невичерпність майбутніх відкриттів, варто вивчати сучасне музичне життя, висвітлювати творчість обдарованих, професійно освічених педагогів, композиторів, громадських діячів, представників культурно-мистецького життя краю.

Мета статті – проаналізувати життєвий і творчий шлях Володимира Музиченка, сучасного культурного та громадського діяча Волині.

Виклад основного матеріалу. Музиченко Володимир Анатолійович народився 4 січня 1964 року в м. Сарни Рівненської області. Він був третьою дитиною в багатодітній інтернаціональній родині (батько – білорус, мати – єврейка). Розповіді батьків, особливо матері, яка під час Голокосту втратила практично всю родину і зазнала всіх жахів окупації у ході перебування в нацистському гетто, про жахи Другої світової війни відіграли неабияку роль у вихованні та світогляді хлопця.

У його родині завжди цінувалась освіченість: батьки доклали всіх зусиль, аби діти здобули вищу освіту. Крім того, саме від батьків однак успадкував любов до праці, техніки та інженерного мислення,